

נבואה ונבואת משה רבינו ע"ה

א. רמב"ם | הלכות יסודי התורה, פרק ז'

א. מיסודי הדת לידע שהאל מנבא את בני האדם, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזדק עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברוך הוא כולה מצורה ראשונה עד טבור הארץ וידע מהן גדלו, מיד רוח הקודש שורה עליו, ובעת שתנוח עליו הרוח תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים אישים ויהפך לאיש אחר ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים כמו שנאמר בשאול והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר.

ב. הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחבירו כך נבואה נביא גדול מנביא, וכולן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום אחר שתפול עליהן תרדמה כמו שנאמר במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, וכולן כשמתנבאים אבריהן מזדעזעין וכח הגוף כשל ועשתנותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, וכמו שנאמר בדניאל והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח.

ג. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה דרך משל מודיעין לו ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו והוא היה משל למלכיות ושעבודן, וכמו החיות שראה יחזקאל והסיר נפוח ומקל שקד שראה ירמיה והמגלה שראה יחזקאל והאיפה שראה זכריה, וכן שאר הנביאים, מהם אומרים המשל ופתרונו כמו אלו, ויש שהן אומרים הפתרון בלבד, ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון כמקצת דברי יחזקאל וזכריה וכולן במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

ד. כל הנביאים אין מתנבאין בכל עת שירצו אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפנייהם נבל ותוף וחליל וכנור והם מבקשים הנבואה וזהו שנאמר והמה מתנבאים כלומר מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו כמו שאתה אומר פלוני מתגדל.

ה. אלו שהם מבקשין להתנבא הם הנקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכניה עליהן ואפשר שלא תשרה.

ו. כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים חוץ ממשה רבינו רבן של כל הנביאים, ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים שכל הנביאים בחלום או במראה ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד שנאמר ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול, כל הנביאים על ידי מלאך, לפיכך רואים מה שהם רואים במשל

וחידה, משה רבינו לא על ידי מלאך שנאמר פה אל פה אדבר בו, ונאמר ודבר ה' אל משה פנים אל פנים, ונאמר ותמונת ה' יביט כלומר שאין שם משל אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל, הוא שהתורה מעידה עליו במראה ולא בחידות שאינו מתנבא בחידה אלא במראה שרואה הדבר על בוריו. כל הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגין ומשה רבינו אינו כן הוא שהכתוב אומר כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמוע דברי חבירו כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה והוא עומד על עומדו שלם, כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו משה רבינו אינו כן אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ובזה הבטיחו האל שנאמר לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי, הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאהלם שהוא צרכי הגוף כלם כשאר העם, לפיכך אין פורשין מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאהלו הראשון לפיכך פירש מן האשה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו לצור העולמים ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקין עור פניו ונתקדש כמלאכים.

ב. מורה הנבוכים | חלק ב פרק מה

ואחר מה שקדם מבור אמיתת הנבואה, לפי מה שחייבהו העיון עם מה שהתבאר בתורתנו, צריך שאזכור לך מדרגות הנבואה לפי שני השרשים האלה, ואלו אשר אקראם מדרגות נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא, אבל המדרגה הראשונה והשינית הם מעלות לנבואה, ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיהם נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם, ואם יקרא בקצת העתים נביא, הוא לקצת כללות, להיותו קרוב לנביאים מאד, ולא יטען באלו המדרגות היוותך מוצא בספרי נביא באתהו הנבואה בצורה אחת מאלו המדרגות, ויתבאר בנביא שהוא בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת, וזה שאלו המדרגות אשר אזכרם, אפשר שיבא קצת נבואת הנביא שהוא אליו לפי צורת אחת מהם, ותבואהו נבואה אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה, כי כמו שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהתדבקות, אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנבואה עתים, כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה, ואח"כ ינבא עת אחרת בצורת מדרגה למטה ממנה, או אולי לא יגיע למדרגה העליונה היא אלא פעם אחת בכל ימיו ואח"כ תשולל ממנו, ואולי ישאר על מדרגה למטה ממנה אל עת הפסק נבואתו, שא"א מבלתי הפסק הנבואה משאר הנביאים קודם מותו אם בזמן מועט או גדול, כמו שהתבאר בירמיהו, באמרו לכלות דבר ה' מפני ירמיהו, וכמו שהתבאר בדוד באמרו ואלה דברי דוד האחרונים, והוא ההקש בכל, ואחר הקדימי זאת ההקדמה והצעתה, אתחיל בזכרון המדרגות הנרמז אליהם ואומר:

המדרגה א תחלת מדרגות הנבואה, שילוח לאיש עזר אלהי שיגיעו ויזרזהו למעשה טוב גדול, כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, וזאת תקרא רוח ה', והאיש אשר ילוח אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או היה עמו ה', וכיוצא באלו

השמות, וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כולם אשר נאמר בהם על הכלל, וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו גם כן מדרגת יועצי ישראל החשובים כולם, והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים, ותהי על יתת רוח ה', ונאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה', ונאמר ותצלח רוח אלהים על שאול כשמעו את הדברים, וכן נאמר בעמשה כאשר הניעוהו רוח הקודש לעזור את דוד, ורוח לבשה את עמשה וגו', ודע שכמו זה הכח לא נבדל ממשו רבינו מעת השיגו לגדר האנשים, ולזה התעורר להרוג את המצרי, ולמנוע הרשע משני הנצים, ומחוזק זה הכח בו עד שאחרי פחדו וברחו והגיעו למדין והוא גר ירא, כאשר ראה מאומה מן העול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו, כמו שאמר ויקם משה ויושיען. וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה, כמ"ש הכתוב בו ותצלח רוח אלהים אל דוד מהיום ההוא ומעלה, ולזה התגבר אל הארי ואל הדוב והפלשתי וכיוצא ברוח ה' הזאת, לא הביאה אחד מאלו לדבר בדבר, אבל תכלית זה הכח להעיר זה המחוזק לפעל אחד, ולא לאי זה פעל שידמון, אלא לעזור עשוק, אם אחד גדול או קהל, או מה שמביא לזה, וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי נביא, כן אין כל מי שילווה אליו עזר לדבר אחד איזה דבר שנדמון, כקנות ממון, או הגיע לענין מיוחד בו, יאמר עליו שהתחברה אליו רוח ה', או ה' עמו, ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקודש, ואמנם נאמר זה במי שעשה טוב גדול מאד, או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי, אשר היתה סבה ראשונה לענינים גדולים התחדשו אחר כך, כמו שהתבאר:

והמדרגה ב הוא שימצא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכך אחד התחדש וישימהו לדבר, וידבר בחכמות או בתושבחות, או בדברי הזהרה מועילים, או בענינים הנהגיים או אלהיים, וזה כלו בעת היקיצה והשתמש החושים על מנהגיהם, וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש, ובה המין מרוח הקודש חבר דוד תהלים, וחבר שלמה משלי וקהלת ושיר השירים, וכן דניאל ואיוב ודברי הימים, ושאר הכתובים בזה המין ברוח הקודש חוברו, ולזה יקראום כתובים, רוצים לומר שהם כתובים ברוח הקודש, ובבאור אמרו מגלת אסתר ברוח הקודש נאמרה, ועל כיוצא ברוח הקודש הזה אמר דוד, רוח השם דבר בי ומלתו על לשוני, ר"ל שהיא הביאתהו לדבר מאלו הדברים, ומזה הכת היו שבעים זקנים הנאמר עליהם ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו ולא יספו, וכן אלדד ומידד, וכן כל כהן גדול הנשאל באורים ותומים מזה הכת, ר"ל שהוא כמו שזכרו, שכונה עליו ומדבר ברוח הקודש, וכן יחזיאל בן זכריהו מזה הכת והוא הנאמר עליו בדברי הימים, היתה עליו רוח ה' בתוך הקהל ויאמר הקשיבו כל יהודה ויושבי ירושלים כה אמר ה' לכם וגו', וכן זכריהו בן יהוידע הכהן מזה הכת, שהנה נאמר בו ורוח ה' לבשה את זכריהו בן יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם כה אמר האלהים, וכן עזריהו בן עדו אשר נאמר בו ועזריהו בן עדו היתה עליו רוח אלהים ויצא לפני אסא וגו', וכן כל מי שבאהו כמו זה, ודע שבלעם גם כן מזאת הכת היה בעת שהיה טוב, וזה הענין רוצה באמרו וישם ה' דבר בפי בלעם, כאלו הוא אומר שברוח ה' ידבר, ומזה הענין יאמר הוא על עצמו שומע אמרי אל וגו', וממה שצריך שנעורר עליו שדוד ושלמה ודניאל הם מזה הכת, ואינם מכת ישעיהו וירמיהו ונתן הנביא ואחיה השילוני וחבריהם, שאלו ר"ל דוד ושלמה ודניאל, אמנם דברו וזכרו מה שזכרו ברוח הקודש, ואמנם מאמר דוד אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, ענינו שהוא יעדו טוב על יד נביא אם נתן או זולתו, כמו ויאמר ה' לה, וכמו ויאמר ה' לשלמה יען אשר היתה זאת עמך ולא שמרת את בריתי, אשר זה בלא ספק יעוד רע לו ע"י אחיה השילוני או זולתו. וכן אמרו בשלמה, בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים וגו', אין זה נבואה גמורה לא כמו היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר, ולא כמו ויאמר אלהים לישראל במראות

הלילה, ולא כנבואת ישעיהו וירמיהו, כי כל אחד מהם אף על פי שבאתהו הנבואה בחלום, הנבואה היא תודיעהו שהיא נבואה ושבאת לו הנבואה, ובה הענין של שלמה אמר בסופו, וייקץ שלמה והנה חלום, וכן בענין השני אמר בו וירא ה' אל שלמה שנית כאשר נראה אליו בגבעון, אשר התבאר שהוא חלום, וזאת מעלה למטה ממעלת הנאמר עליה בחלום אדבר בו, כי כאשר יתנבאו בחלום לא יקראוהו חלום בשום פנים אחר הגיע הנבואה אליהם בחלום, אלא שיפסקו לגמרי שהיא נבואה, כמו שאמר יעקב אבינו כאשר התעורר מחלום הנבואה הוא לא אמר שזה חלום, אבל פסק ואמר, אכן יש ה' במקום הזה וגו', ואמר אל שדי נראה אלי בלוח בארץ כנען, ופסק שהוא נבואה, אמנם בשלמה אמר וייקץ שלמה והנה חלום, וכן דניאל תמצאהו מתיר המאמר שהם חלומות, ואף על פי שהיה רואה בהם המלאך וישמע דברו יקראם חלומות, ואפילו אחר דעתו מהם מה שידע, אמר אדין לדניאל בחיזווא די ליליא רזא גליא, ואמר עוד באדין חלמא כתב חזי הוית בחזוי עם לילא וגו' וחזוי רישי יבהלונני, ואמר ואשתומם על המראה ואין מבין, ואין ספק שזאת המדרגה למטה ממדרגת אשר נאמר בהם בחלום אדבר בו, ולזה הסכימה האומה לסדר ספר דניאל מכלל הכתובים לא מן הנביאים, ולזה העירותך שזה המין מן הנבואה אשר בא לדניאל ושלמה, אף על פי שראו בו מלאך בחלום, לא מצאו בעצמם שהיא נבואה גמורה, אבל חלום יודיע באמתת ענינים, והוא מכת מי שידבר ברוח הקודש, וזאת היא המדרגה השנית, וכן בסדר כתבי הקודש לא שמו הפרש בין משלי וקהלת ודניאל ותהלים ומגלת רות ומגלת אסתר, הכל ברוח הקודש נכתבו, ואלו ג"כ כלם יקראו נביאים בכלל:

המדרגה ג והיא תחלת מדרגות מי שיאמר ויהי דבר ה' אלי ומה שנוטה מן הלשונות אל זה הענין, הוא שיראה הנביא משל בחלום ובתנאים ההם כולם אשר קדמו באמתת הנבואה, ובגוף החלום ההוא של נבואה יתבאר לו ענין המשל ההוא אי זה דבר נרצה בו, כרוב משלי זכריה כלם:

המדרגה ד שישמע דבר בחלום של נבואה מפורש מבואר ולא יראה אמרו, כמו שקרה לשמואל בתחלת נבואה שבהא אליו כפי מה שבארנו מענינו:

המדרגה ה הוא שידבר עמו איש בחלום, כמו שאמר בקצת נבואות יחזקאל וידבר אלי האיש בן אדם:

המדרגה ו שידבר לו מלאך בחלום, וזה ענין רוב הנביאים ובאמרו ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום:

המדרגה ז שיראה בחלום של נבואה כאלו הוא יתעלה ידבר עמו, כמאמר ישעיה ראיני את ה' ואראה את ה' ויאמר את מי אשלח ומי ילך לנו, וכמאמר מיכיהו בן ימלא ראיני את ה':

המדרגה ח שיבואהו חזון במראה הנבואה ויראה משלים, כאברהם במראה בין הבתרים, כי המשלים ההם היו במראה ביום כמו שהתבאר:

המדרגה ט שישמע דברים במראה, כמו שבא באברהם והנה דבר ה' אליו לאמר לא יירשך זה:

המדרגה י שיראה איש אשר ידבר עמו במראה הנבואה, כאברהם ג"כ באלוני ממרא, וכיהושע ביריחו:

המדרגה יא שיראה המלאך ידבר עמו במראה, כאברהם בשעת העקדה, וזאת אצלי העליונה שבמדרגות הנביאים אשר העידו הספרים בעניניהם, אחר אשר התישב מה שהתישב משלמות דבריות האיש כפי מה שייחבהו העיון, ואחר ההתנות במרע"ה, אבל אם אפשר שיראה הנביא עוד במראה הנבואה כאלו השם ידבר עמו, הוא רחוק אצלי, ולא יגיע פעל הכח המדמה

לזה, ולא מצאנו זה הענין בשאר הנביאים, ולזה בארה התורה ואמרה במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו, שם הדבור בחלום לבד ושם למראה הדבקות השכל והשפעתו, והוא אמרו במראה אליו אתודע, שהוא התפעל מן ידע ולא באר שבמראה ישמע דבר מהשם, וכאשר מצאתי הכתובים יעידו בדבר שמעו הנביא ויבאר שהוא במראה, אמרתי על צד המחשבה שאפשר שיהיה זה הדבר אשר ישמע בחלום, ולא יתכן כמוותו במראה, הוא שיהיה השם ידמה לו שהוא ידבר עמו, זה כלו ע"צ המשך אחר הנראה, ואיפשר שיאמר האומר שכל מראה שתמצא בשמע דבור יהיה תחלת הענין ההוא מראה, ואחר כך הגיע להשתקע ושב חלום, כמו שבארנו באמרו ותרדמה נפלה על אברם, ואמרו זו תרדמה של נבואה, ויהיה כל דבור שישמע על אי זה צד שישמע, בחלום כמו שבא הכתוב בחלום אדבר בו, אבל במראה הנבואה לא יושג בו אלא משלים או השגות שכליות יגיעו בעבורם אל עניני חכמות במה שיגיע מן העיון כמו שבארנו, והוא אמרו במראה אליו אתודע, ולפי זה הפירוש האחרון יהיה מדרגות הנבואה ח' מדרגות, והעליונה שבהם השלמה שיתנבא במראה בכלל ואפי' דבר עמו איש כמו שנזכר, ואולי תקשה עלי ותאמר כבר מנית במדרגת הנבואה שיהיה הנביא שומע הדבור מהשם ידבר עמו כישעיהו ומיכהו, ואיך יהיה זה, ויסודנו שכל נביא ישמע אמנם הדבור באמצעות מלאך אלא מרע"ה אשר נאמר בו פה אל פה אדבר בו, דע כי הענין כן שהאמצעי הנה הוא הכח המדמה שהוא אמנם ישמע שהשם דבר אתו בחלום של נבואה, ומרע"ה מעל הכפורת מבין שני הכרובים מבלתי השתמש בכח המדמה, וכבר בארנו במשנה תורה הבדלי הנבואה ההיא, ופירשנו ענין פה אל פה אדבר בו, וכאשר ידבר איש אל רעהו, וזולת זה, והבינהו משם ואין צריך להשיב מה שכבר נאמר:

ג. ספר העיקרים | מאמר ג פרק יז

אף על פי שכל דברי הנביאים אמתיים בלי ספק, מכל מקום לפי גודל מעלת הנביא ומדרגתו נבואה יהיה חוזק האמות הבא בדבריו, כי כמה נביאים לחלשת השגתם לא ישיגו הדברים מבוארים כראוי, לפי שיקרה להשגת הנביאים מה שיקרה להשגת החושים, כי מי שהוא בריא וחזק בהם הוא משיג המוחשים על אמתתם, ומי שהוא חלוש בהם לא ישיגם על אמתתם, אבל ישיג מינם או סוגם ולא ידע להבדיל מאיזה מין הם. כי מי שהוא חזק הראות ישיג המראה אשר ישיגהו לפי מה שהוא, כאלו תאמר אדום או ירוק, וישיג גם כן באי זו מדרגה הוא מן האדמימות או מן הירקות. ואולם החלוש הראות לא ישיג אלא הסוג, כלומר שהוא מראה ולא יותר, ואף אם ישיג המין, רצוני לומר שהוא אדום או ירוק, לא ישיג באי זו מדרגה הוא מן האדמימות או מן הירקות, וכן הענין בשמע ושאר המוחשים.

וכזה עצמו יקרה לנביאים בהשגתם, כי מי שהוא חזק ההשגה ישיג הדבר כפי מה שהוא בזולת דמיון ויבואו דבריו מבוארים ובלתי סתומים, ולזה יובנו אמתיים כפשוטן, והנביא שהוא למטה ממנו במדרגה יבאו דבריו סתומים ובחידות ובמשלים ובלתי מבוארים, ולזה לא יהיו אמתיים כפשוטן אבל כפי הענין הנרמז בהן בלבד, וכפי פשוטן יובן מהן ענין זולת הענין המכוון בהם. ולזה תמצא יחזקאל להיות נבואותיו אחר הגלות היה מדבר במשלים וחידות בלתי אמתיים כפשוטן, עד שנתרעם מזה להשם יתברך ואמר המה אומרים לי הלא ממשל משלים הוא (יחזקאל כ"א ה'), וכן זכריה לפי שהיה בסוף הנבואה היו כל נבואותיו במראות שאינן אמתיות כפי פשוטן אלא כפי הנרמז בהם בלבד, אמר שראה סוסים ונשים ומנורת זהב ושנים זיתים

עליה, שענין המנורה והזיתים לא היה אמתי בעצמו אלא הענין הנרמז בהם בלבד.

וירמיה שהיה קודם החורבן היו כל נבואותיו מבוארות באר היטב. וכבר באר השם יתברך זה ההבדל בין נבואת משה לזולתו, אמר נבואת משה פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות (במדבר י"ב ח'), מכלל ששאר הנביאים זולת משה הם מדברים בחידות בלתי מבוארות ומראות בלתי אמתיים, ולכן ראוי שיפורשו באופן שיסכימו אל דברי משה, וכן יפורשו תמיד דברי הנביא הקטן במדרגה באופן שיהיו מסכימים אל דברי הגדול ובלתי חולקים עליו. ובאור זה הרי שמצינו ישעיה אומר ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא וגו' (ישעיהו ו' א'), ומשה אמר כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג כ'), ואלו לא היינו יודעים מדרגת שום אחד מהם היינו חושבים שדברי ישעיה הם צודקים, והיינו אומרים כי לגודל מדרגתו השיג מהשם מה שאפשר שיושג ממנו ולכן אמר ואראה את ה', ומשה למה שלא הגיע למדרגת ישעיה ולא השיג מהשם אלא דבר מועט, אמר כי לא יראני האדם וחי למעוט השגתו ומדרגתו נבואה. ואבל אחר שידענו היות משה רבן של נביאים, שנאמר עליו ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו (שמות ל"ג י"א), ונאמר גם כן אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה וגו' פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות (במדבר י"ב ח'), ידענו כי דברי משה אמתיים כפשוטן בלי ספק, ודברי ישעיה שהוא למטה ממנו במדרגה אינם צודקים, ולמעוט מדרגתו אמר ואראה את ה', שחשב שראה את ה' ואינו כן, כי זה היה מפעל הכח המדמה, אבל משה למה שלא היה לכח המדמה מבואר נבואתו כלל, כי נבואתו היתה בכח הדברי אשר בו מופשט משאר הכחות הגשמיות, אמר כי לא יראני האדם וחי שהוא האמת.

אבל ישעיה למה שהיה משתמש נבואתו גם על ידי הכח המדמה שקראוהו רבותינו ז"ל אספקלריא שאינה מאירה, הביאו זה לטעות ולדמות בכח המדמה שראה את השם, והוא בעצמו פירש שהשגתו זאת היתה בטעות ועל ידי הכח המדמה, ובאר שהסבה בזה היתה שלא היה חמרו מזוקק כחמר משה רבינו, וזהו שאמר כי איש טמא שפתים אנכי (ישעיהו ו' ה'), וגם מדותיו לא היו כראוי, וזהו שאמר ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב, כי הישיבה בין האנשים רעי המדות יפסידו מדות האיש הטוב, ובעבור זה היה מתאונן ואמר אוי לי כי נדמיתי, כלומר שנתפעלתי מן הכח המדמה, ואין נבואתי באספקלריא המאירה כנבואת משה שהיה שומע את הקול מדבר אליו מזולת שיראה תמונה לנגד עיניו, אבל אני להיות נבואתי באספקלריא שאינה מאירה שהיא באמצעות הכח המדמה, לא יכולתי לשער השגת דבור מבלי ראית צורה מדברת, וזה גרם לי להיותי איש טמא שפתים ושהייתי יושב בתוך עם טמא שפתים, ולזה אני מתאונן ואומר אוי לי כי נדמיתי לפי שאת המלך ה' צבאות ראו עיני וידע אני שזהו פעל הכח המדמה, כי הוא יתברך בלי ספק אי אפשר ליחס אליו שום תואר ולא תמונה אפילו במראה הנבואה למתנבא באספקלריא המאירה.

וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות מ"ט ע"ב) מנשה הרג את ישעיה, ואמרו מידן דינייה וקטליה, אמר לו משה רבך אמר כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת ואראה את ה', ואמרו שהיה יכול להשיב על זה ולא השיב לפי שידע שלא יקבל תשובתו. ומה שהיה יכול להשיב הוא כי אפילו באותם העומדים בדורו של משה נאמר עליהם ויראו את אלהי ישראל (שמות כ"ד י'), לפי שלא היתה השגתם באספקלריא המאירה.

ויתבאר מכל זה כי הנביא שהוא במדרגה למטה מנביא אחר אי אפשר לו לחלוק על דברי הגדול, אבל יתפרשו דבריו באופן שלא יחלקו על דברי

הגדול. ואחר שנתבאר בתורה היות נבואת משה במדרגה גדולה מכל הנביאים, מעתה אי אפשר לשמוע לשום נביא לחלוק עליו ולבטל דבריו. ואולם אם אפשר לשום נביא לשרש דברי משה ולומר שאף על פי שנזכרו סתמיות שיש בהם תנאי או זמן נקשר בהם אף על פי שלא פורש, זה יתבאר במה שיבא בעזרת השם:

ד. ספר העיקרים | מאמר ג פרק כ

יש לבעל הדין לחלוק ולומר כי זה שנאמר בתורה אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה וגו' (במדבר י"ב ו'), לא נאמר אלא על אהרן ומרים, אבל כבר אפשר בעתיד שימצא נביא כמשה או גדול ממנו, וכן ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים ל"ד י'), אינו מורה על שלא ימצא לעולם כמוהו או גדול ממנו, כי כבר ימצא זה הלשון על דבר שימצא כמוהו בעתיד, וזה שהרי אמר הכתוב אל חזקיה ואחריו לא היה כמוהו בכל מלכי יהודה ואשר היו לפניו (מלכים ב' י"ח ה'), וכן נאמר על יאשיהו וכמוהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' וגו' ואחריו לא קם כמוהו (מלכים ב' כ"ג כ"ה), ואי אפשר שלא יקום כמוהו לעולם או גדול ממנו, שהרי מלך המשיח יהיה כמוהו או גדול ממנו, אבל פירוש לא קם כמוהו אינו שלא יקום כמוהו לעולם אלא שלא קם כמוהו בתואר מה יחיד, או שבכל אותו משך זמן שנמשכו המלכים עד הגלות שנפסקה המלכות מזרע דוד לא קם כמוהו מכל אופן, לא שלא יקום כמוהו לעולם, ואם כן מה המונע שלא נאמר כן בכאן כי מה שאמר הכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשה רוצה לומר שבכל אותו זמן שנמשכו הנביאים אחריו עד שנפסקה הנבואה מהם לא קם כמוהו, ואבל בעתיד כבר ימצא כמוהו או גדול ממנו, ואם בעבור מלת עוד שנזכרה במשה יותר, אין לשון עוד מורה אלא על זמן מועט, כמו ישתה וישכח רישו ועמלו לא יזכר עוד, שפירושו כל זמן שלא יצא היין ממנו, וכן ולא ילמדו עוד מלחמה, שרוצה לומר באותו הדור, וכן לא יקרא עוד לנבל נדיב וגו'.

והתשובה בזה שאין הכרח ממדרגת נבואת משה מן הכתובים שאמרנו בלבד, שאם כן כבר היה אפשר לבעל דין לחלוק ולומר כי בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, אבל עיקר ההכרח הוא ממה שנמצא בתורה שבקש משה רבינו מהשם שתתעלה מדרגת כל ישראל ומדרגתו בנבואה מכל שאר האומות, וזה הוא מה שבקש משה רבינו מהשם יתברך כשאמר לו ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה (שמות ל"ג ט"ז), כי בקש ממנו שני דברים, האחד שלא תשוה שום אומה לישראל, וזה שלא תשרה שכינה על אומות העולם להמצא נבואה בהם, וכן אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ז' ע"א), בקש משה רבינו שלא תשרה שכינה על אומות העולם ונתן לו, והשני בקש ממנו שלא ישוה לו שום אדם בנבואה, וזה אמרו אני ועמך, כי כמו ששאל שלא תשוה שום אומה לישראל בשריית שכינה עליהם כמו שפירשו רבותינו ז"ל, כן נראה ששאל במלת אני שלא ישוה שום אדם אליו במדרגת הנבואה.

ונאמר לו בתשובת זה גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם, הרי שהודה לו השם יתברך באותו עליו שבקש ממנו, ובעבור זה הוא מה שהעיד עליו הכתוב בסוף התורה שלא יקום נביא עוד בישראל כמשה, כלומר אפילו בישראל שהיא האומה הנבחרת לנבואה לא יקום כמוהו לעולם כמו שהובטח על כך, וכל שכן בשאר אומות שאינן ראויות שתחול עליהם הנבואה. ומה שאמרו רבותינו ז"ל ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, בישראל הוא דלא קם אבל באומות העולם קם ומנו בלעם, אמנם אמרו זה להורות כי כמו שמדרגת משה בנבואה היתה בעבור ישראל,

כמו שפירשנו בפרק י"ב מן המאמר הזה, כן בלעם לא הגיע לאותה מדרגה שהשיג בנבואה עם היותו קוסם אלא בשביל ישראל כדי שיברכם, אבל לא שתשוה מדרגת בלעם למדרגת משה חלילה, שכבר נאמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה כי מצאת חן בעיני ואדעך בשם, שהודה לו השם יתברך שלא תשוה מדרגת שום נביא למדרגתו ושלא תחול נבואה על אומות העולם.

ולפי שראה משה שהודה לו השם יתברך בקשתו שבקש, הבין ממנו שני דברים. האחד שהנבואה לא תחול על האדם בטבע אלא ברצון אלהי, ולפיכך הודה לו שלא תחול הנבואה על אומות העולם, שאם היתה חלה בטבע לא היה השם יתברך מונע טוב מבעליו שלא תחול הנבואה על אומות העולם. והשני הבין ממנו שנבואתו תהיה ענין נסיי ודבר שהוא למעלה ממדרגת השכל האנושי להשיג בנבואה אפילו מצד התורה ואף אם יהיה מוכן אליה, שאם היה בחק השכל האנושי ששיגיגו איך הבטיחו השם יתברך ואדעך בשם ושלא יקום בישראל נביא כמשה, הנה השם יתברך אין ראוי שימנע טוב מבעליו, שאם יהיה אדם מישראל שהיא האומה הנבחרת לחול הנבואה מוכן לאותה מדרגה שלא ישפיעה עליו ברצונו. אבל בלי ספק להיות נבואתו ענין נסיי בחסד מופלג שאין מחק האדם ששיגיגו, הבטיחו שלא יעשה אותו החסד לזולתו.

ובעבור שהרגיש משה שהיתה שעת רצון לעשות עמו חסד חנם, סמך לזה שאלה אחרת ואמר הראני נא את כבודך (שמות ל"ג י"ח), כי חשב שאחר שהודה לו השם יתברך לעשות עמו חסד חנם שאין שום אדם ראוי להשיג, שגם ראייתו או השגתו כבודו אף על פי שאינו בחק האדם ששיגיגו שיראהו לו על צד החסד, ובאתהו התשובה על זה לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי (שמות ל"ג כ'), ובארו רבותינו ז"ל אפילו מלאכי השרת שהם חיים, ויהיה פירוש התשובה לפי זה לא תחשוב שההשגה הזאת שאני מונע ממך היא לפי שאין מחק האדם ששיגיגו, אבל לפי שאין גם זה מחק מלאכי השרת שהם חיים תמיד ששיגיגו, ולזה אי אפשר שתשיג אתה המדרגה הזאת, כי די לך שתשיג כהשגת מלאכי השרת אבל להשיג יותר מהם אי אפשר. ולזה לא מנע ממנו השגת אחרים שהיא ידיעת איכות השתלשלות הנמצאות ממנו, אלא השגת פניו שהוא השגת דבר מעצמותו שלא ישיגנה זולתו.

ולפי הדברים הללו אחר שהודה לו השם יתברך שאלתו כמו שאמר ואדעך בשם, ראוי שנבין כי פסוק ולא קם נביא עוד בישראל כמשה הוא נס מתמיד מורה על גודל מדרגת משה בנבואה על כל הנביאים הבאים אחריו, ולזה לא יהיה שום נביא רשאי לחלוק על דבריו.

וראוי היה לפי זה למנות נבואת משה שרש פרטי בפני עצמו לתורת משה, לפי שהוא מורה על נצחיות התורה הזאת, אבל לפי שאפשר לבעל דין לחלוק על הפירוש שאמרנו ולומר שאמת הוא שלא יקום לעולם בישראל כמשה ולא גדול ממנו, אבל באומות העולם אפשר שיקום, כמו שאמרו רבותינו ז"ל על ירום ונשא וגבה מאד, ירום מאברהם וגבה ממישה וכו', שיראה שאפשר שיקום גדול ממישה, לזה שמנו אותו ענף מסתעף משליחות השליח ולא שרש בפני עצמו, לומר שאף אם נודה שיהיה פירוש הפסוקים כדבריהם ושיהיה אפשר שיקום בעתיד נביא אחר גדול כמשה, הנה אי אפשר לומר שיאמן שום נביא או מתפאר בנבואה לחלוק על דברי משה אם לא אחר שיתבאר לנו שליחות השליח, והוא שיתאמת שהוא שליח השם לתת תורה על ידו במעמד ששים רבוא כמו שנתאמת שליחות משה כמו שאמרנו.

ואולם אם אפשר שיתאמת זה בעתיד כשישמע כל העם כאחד קול ה' אלהים מדבר מתוך האש כאשר היה זה במשה, אין לנו עסק בנסתרות, כי זה דבר תלוי בחכמת השם בלבד, וכל עוד שלא יתאמת שליחות השליח על זה הדרך לא נשמע לשום אדם הבא לבטל דברי משה שלא בהוראת שעה.

ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שעם שעשה נבואת משה עקר מן העקרים ובאר ההבדלים שיש בין נבואת משה לזולתו, ואמר כי כל הנביאים הקודמים לפניו והבאים אחריו כולם הם למטה ממדרגתו, חזר לעשות עקר שלא תנוסח התורה ושלא תשתנה, ונראה שדעתו לומר שאלמלא העקר הזה כבר היה אפשר לשמוע לנביא לבטל דברי משה, והוא תימה איך נשמע לנביא הקטן במדרגה לבטל דברי משה שהוא גדול מכל הנביאים הבאים אחריו לפי מה שכתב הוא ז"ל. אלא אם תאמר כי דעתו לומר כי פירוש ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, רוצה לומר בכל ימי משך הנביאים, אבל אפשר בעתיד שיקום נביא אחר כמוהו, ולזה הוצרך לעשות עקר אחר שלא תנוסח התורה, וכבר בארנו אנחנו שאי אפשר שיקום נביא אחר גדול ממשה בשום זמן ולא כמוהו, ושאיך ראוי לשמוע לנביא הקטן בשום זמן לבטל דברי מי שגדול ממנו, אבל לפי שיש למתעקש לחלוק ולומר שאפשר שיקום בעתיד באומות נביא אחר כמשה או גדול ממנו, לא שמנו נבואת משה שרש אלא ענף נמשך לשליחות השליח, לומר שאי אפשר לבטל דברי משה בשום זמן שלא בהוראת שעה אם לא אחר שיתברר לנו אמתת שליחותו כמו שנתברר שליחותו של משה, ובזה לא נצטרך לעשות שרש ולא עקר שלא תנוסח התורה כמו שעשה הרמב"ם ז"ל, כי כבר בארנו שהוא דבר שאין לו ראייה מן התורה ואינו עיקר בפני עצמו, אבל היא אמונה אמתית ודבר נמשך לשליחות השליח כמו שבארנו. וכן יראה מלשון רבותינו ז"ל בתורת כהנים, אמרו אלה המצות, מלמד שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אשר צוה ה' את משה, כדאי השליח לשולחו, הרי שתלו נצחיות התורה והמצות בשליחות השליח, וזה מה שרצינו לבאר:

ה. דרשות הר"ן | הדרוש השמיני

אמנם אבאר כאן שאלה אחת, והיא שאחת מהסגולות אשר נתיחדה בה נבואת משה, היה שמשו רבנו ע"ה היה מוכן לנבואה בכל עת, כאמרו (במדבר ט ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם, ושאר הנביאים לא היה ענינם כן, וזה ההבדל היה סיבה ונתנית טעם להיות משה נפרש מן האשה, מה שלא היו צריכים לעשות כן שאר הנביאים. וכיון שכן, זה ההבדל היה ראוי שיודיע השם יתברך לאהרן ומרים כאשר הוכיחם, מפני שהוא מעלה לנבואתו של משה, ונתנית טעם למה שדיברו בו. ושאר הסגולות והמעלות שאמר בפסוק הזה, באמרו (שם יב ח) פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחדות ותמונת ה' יביט וגו', אמנם הם מעלות לנבואת משה, ולא נתנית טעם למה שדיברו בו.

והתשובה בזה שאותה הסגולה בעצמה שאמרנו, והוא שמשו היה מוכן לנבואה בכל עת, כבר הודיעם השם יתברך בזה הפסוק, ביותר שלמות שאפשר שיהיה בידיעת איזה דבר. והוא שהידיעה בדבר תהיה על שני פנים, האחד מהם הידיעה במציאות הדבר, והשני הידיעה במציאותו ובסיבת מציאותו. ואין ספק שכאשר נודע הדבר בסיבותיו, שתהיה הידיעה בו יותר חזקה משיוודע במציאותו לבד. ולכן אילו הודיעם השם יתברך שמשו היה מוכן לנבואה בכל עת, ושאר הנביאים לא היה ענינם כן, אמנם ידעו בזה מציאות הדבר, ולא ידעו סיבותיו כלל, אבל עתה הודיעם הדבר בענין ידעו בו מציאותו וסיבותיו.

ולביאור הזה צריכה הקדמה אחת, אשר היא מבוארת נגלית. והוא שידוע שהדבר לא ישתנה מעצמו ולא מצד דומהו, אבל מצד הפכו. ולזה השכלים הנבדלים, להיעלות ההפך מהם, יהיו תמיד שכל בפועל. וכן הנפש אחרי הפרדה מהגוף והיחלצה ממקריה. כי מה שתשיג הנפש השינוי והתמורה עודנה בגוף, שתהיה פעם סכלה ופעם חכמה, אינו מצד עצמה, אלא מצד כוחות הגוף המנגדים והמציקים לה, לזה כאשר ינגדו כוחות הגוף לנפש, תשתנה הנפש, וכאשר לא ינגדו אותה, תעמוד בענין אחד, כי לא תשתנה מעצמה כמו שביארנו.

ולזה תיכף הודיעם השם יתברך, ששאר הנביאים לא היו מתנבאים כי אם בחלום או במראה, אשר הענין הכולל הוא ביטול כוחות הגוף, ושנבואת משה לא היתה כן, אבל ינבא והוא עומד על שלמות כוחותיו, כאדם המדבר עם חבירו פה אל פה. הנה נודע מזה, שכוחות גופות שאר הנביאים היו מנגדים לנבואתם, ושכוחות גוף משה לא היו מנגדים אליה כלל. ונמשך ומתחייב מזה, ששאר הנביאים לא היו מוכנים לנבואה בכל עת, מצד ניגוד כוחותיהם, ושמשו היה מוכן אליה תמיד, מפני שלא היה בו כח חולק ומטריד. והנה הודיעם הענין במציאותו ובסיבותיו, והיא הידיעה היותר שלמה שתהיה בדבר.

מצורך לזה שהודיעם עוד, שנבואתו לא תהיה באמצעות הכח המדמה, כאשר תהיה בשאר הנביאים, והוא אמרו (שם ז) בכל ביתי נאמן הוא. והמפרשים (ראב"ע שם) פירשוהו שהיה ענינו כאיש נאמן בית נכנס ויוצא בכל שעה, אבל אני אפרש בזה ענין אחר, והוא שנבואת משה היתה יותר נאמנת משאר נבואות הנביאים על הצד שאבאר. והוא שידוע שהכח שיכזב באדם תמיד, הוא הכח המדמה, שמדרכו שיחליף ענין בענין אחר שאין מציאות אליו כלל. והנביאים היו מתנבאים באמצעות זה הכח, והיו רואים ענינים לא היה להם מציאות כלל.

ונבאר זה באחת הנבואות, והוא ההקש בשאר. הנה זכריה (ד ב - ג) נתנבא ואמר ראיתי והנה מנורת זהב כלה וגלה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ושנים זיתים עליה אחד מימין הגולה ואחד על שמאלה. הנה הענין הזה בעצמו לא היה דבר אמיתי כלל שיהיה לו מציאות, ומה שאמר ראיתי והנה מנורה, לא היה רואה כלל אותה, אבל מצד שהיתה נבואתו באמצעות הכח המדמה, היה נראית אליו כאלו היה רואה החזיון הזה. והענין האמיתי ממנו, היה הדבר המכוון הנמשל, כמו שנאמר (שם יב) ואמר אליו מה שתי שבלי הזיתים, ויאמר אלה שני בני היצוה (שם יד). הנה אם כן עם היות הענין הנרמז ואשר כוון בו אמיתי, החזיון כולו לא היה אמיתי, אבל הוא ענין נדמה.

ולא היה כן ענין משה עליו השלום, (כי) מפני שלא היתה נבואתו באמצעות הכח המדמה, ולא על ידי משל וחידה כלל, כמו שאמר פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות. ולזה אמר בכל ביתי נאמן הוא, כלומר בכל אשר יגיד שראה בביתי הוא נאמן, שהכל הוא אמיתי בעצמו, כמו שיגיד שראה אותו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

1. דרך ה' | חלק ג' פרק ה'

בהבדל שבין נבואת כל הנביאים למשה

הפרש בין כל הנביאים למשרע"ה:

א. הנה מדריגות הנבואה על דרך כלל יתחלקו לשתיים אחת - מדריגת כל הנביאים חוץ ממשה רבינו ע"ה והשניה - מדריגת משה רבינו ע"ה. והקב"ה בעצמו חילקם בחילוק זה וביאר הבדלם בכתוב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע וכו' לא כן עבדי משה וכו':

נבואת הנביאים ע"י מראה או חלום:

ב. כלל כל הנביאים חוץ ממשה נבואתם על ידי מראה או חלום וכמו שכתוב במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו. והיינו שהקב"ה משתמש מן החלום החקוק כבר בטבעם של בני האדם להיות לאמצעי להמשיך על ידו הנבואה לנביא. ולא שהנבואה והחלום ממין אחד אלא שהחלום הוא דבר הגון לפני חכמתו ית' שיהיה אמצעי להמשך הנבואה על ידו. ולא אמרו ז"ל חלום אחד מששים נבואה אלא מצד היות בו הגדה והודעה למעלה מגדר ההודעה הרגילה לבני האדם כפי חק השכלתם וכמ"ש למעלה:

ג. והנה בהתגבר שפע הנבואה על הנביא יצא מהרגשותיו וחושיו וישתקע כמו בשינה ותשאר מחשבתו כמחשבת הישן וחולם ואז תמשך לו הנבואה. ואמנם אפשר שייגיע הדבר הזה אל הנביא בעת יקיצתו על הדרך שזכרנו ואפשר שבשכבו על מטתו בחלום הלילה תמשך לו הנבואה. אמנם על כל פנים לא תגיעו הנבואה אלא אחר היותו חוץ מחושיו ומשוקע באותה התרדמה. אמנם אפשר שיקרה הדבר במיעוט זמן וישב תכף אל מצבו הראשון אלא שבעת הנבואה יצא מן ההרגש ונשתקע בתרדמה לשעה עד שיקבל הנבואה:

ד. ואמנם ראיתם של הנביאים אינה אל כמי שרואה באספקלריא שבו רואים את הנושאים המצטיירים. אך אינם רואים כמי שרואה את חבריו לפניו ולא כמי שרואה באספקלריא אחת אלא כמי שרואה מתוך אספקלריאות רבות שנעתק בהן הציור מזו לזו. אך הנראה הוא אחד ודאי ותנועותיו נראות מתוך האספקלריאות אע"פ שאין מביטים אליו באורח מישור. ולא עוד אלא שאין ראיתם אלא כמי שרואה מתוך אספקלריא בלתי מצוחצחת שאי אפשר לו לראות הנושא בבירור גמור. כך אי אפשר להם לראות הכבוד אפילו אחר כל העתקי הציורים הללו בבירור אע"פ שמה שרואים באמת - הוא כבודו ית' ואין בזה ספק אצלם כלל. וגם בכל זה יש מדריגות רבות והבדל בין נביא לנביא שיש שאספקלריא שלו מצוחצחת משל חבריו ומשיג ביותר בירור. ואולם הנביא המשיג כל זה משיג הענין לאמתו דהיינו כי הנה מתברר אצלו שהמתגלה ומתודע אליו הוא הבורא ית' ומשיג ענין האספקלריא מציאותו וסודו ומשיג ומשכיל ההשכלות הנשפעות לו באמת ובבירור וכמ"ש למעלה בפרק ג'. ואמנם כמו שהתודע הכבוד אליו הוא על ידי כל העתקי הציור האלה כן הידיעות המגיעות לו הם על ידי חידות ומשלים ובדרך החלום שהוא האמצעי שעל ידו הנבואה מגעת וכמ"ש ל':

נבואת משה:

ה. אך נבואתו של משה היא בדרך יותר עליון מכל זה והוא א' שלא היה צריך לצאת מחושיו והרגשותיו ולא לחלום כלל אלא היתה הנבואה מגעת לו עודו במצבו התמידי וזהו שנאמר בו פה אל פה אדבר בו. והיה מתגלה לו הענין כמי שרואה מתוך אספקלריא אחת לבד והיא עצמה מצוחצחת וכן הידיעות היו מגיעות לו בבירורם ולא על ידי חידות והוא שנאמר ומראה ולא בחידות. ואולם גם לו היה הכבוד מתגלה כפי מה שאפשר לו לקבל וכמי

שדיוקנו מצטייר בתוך המראה כי זולת זה אי אפשר לאדם שישג את בוראו אבל היה בדרך שלפחות הציור הוא היה משיגו כלו ובבירור כמי שרואה באספקלריא מצוחצחת ומאירה שאין עיכוב לראיתו. ועל זה נאמר ותמונת ה' יביט כי אותו הציור המצטייר שהוא התמונה היה מביט אותו יפה יפה. מה שאין כן שאר הנביאים שאפילו אותו הציור לא היה אפשר להם שיעמדו עליו היטב. והנה מתוך הציור שהיה משיג היה משכיל השכלה גדולה וברורה מאד יותר מכל שאר הנביאים וכמ"ש:

ו. ועוד הבדל היה בין שאר הנביאים למשה ששאר הנביאים לא היה בידם להנבא בכל שעה אלא בשעה שהיה הבורא ית' רוצה היה משרה שפעו עליהם ומתנבאים. אך משה הדבר היה תלוי ברצונו והיה מסור בידו להתקשר בו ית' ולהמשיך אליו הגילוי כפי הצורך. עוד שאר הנביאים לא היו משיגים אלא ענינים פרטים מה שהאדון ב"ה היה רוצה לגלות להם אך משה זכה שישגלו לו כל סדרי הבריאה וניתן לו רשות לחקור את הכל ולחפש הכל ונמסרו בידו כל המפתחות שנמסרו לבן אדם מעולם והוא מה שאמר הכתוב בכל ביתי נאמן הוא וכן נאמר אני אעביר כל טובי על פניך:

נבואת ישראל בת"ת:

ז. והנה הנביאים כלם כמו שהיו משיגים הציור שהיה מצטייר להם מן הכבוד כמו שזכרנו והיו משיגים סוד הציור וענינו פירוש סוד המצא זה הענין שיהיה הכבוד מצטייר ואיך נמשך זה ומה הכונה בכל זה וכן היו משיגים השכלה אמיתית בסודות גדולתו ית' על ידי הציור ההוא - כן היו משיגים אמתת הדבר שבו ית' באמת אין שום ציור כלל ושאיין הציור ההוא אלא דבר נעשה לעיני הנביא ברצונו ית' על הטעם הידוע אצלו. ועל דבר זה נאמר לישראל ותמונה אינכם רואים זולתי קול וכן כי לא ראיתם כל תמונה. כי הנה שני הדברים השיגו באמת השיגו תחלה שאמתת מציאותו ית' אין בו שום ציור כלל ועיקר והוא משולל מכל אלה הדמיונות לגמרי. ואחר הידיעה הזאת נתגלית להם גם כן תמונה מן התמונות הנבואיות שעליה נאמר ויראו את אלקי ישראל וכו'. ולזה קראו החכמים ז"ל (ספרי במדבר יב ח) מראה דיבור שאינו מראה הכבוד באמת אלא מראה שמצטייר מכח הדיבור שהוא כענין הציור המצטייר באספקלריא וכמ"ש לעיל ידו משיגים פרטי ענינים בסודות אלקותו ית' ובריאתו והנהגתו וכמו שביארנו: